

УДК 811.161.2'373.21

Віра КОТОВИЧ,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання у початковій школі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) virako@ukr.net

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ОЙКОНІМІЇ САМБІРЩИНИ

У статті здійснено семантико-словотвірний аналіз усіх ойконімів сучасного Самбірського району Львівської області, а також назв тих поселень, які побутували на теренах краю до середини минулого століття і офіційно зафіксовані в довіднику адміністративно-територіального поділу України 1947 року. З'ясовано, що на досліджуваних теренах засвідчено поселення, номіновані за усіма відомими в ономастиці принципами: антропологічним, який визначає відношення поселення до людини; просторовим, який окреслює поселення стосовно інших географічних об'єктів на певній території; внутрішнім, що визначає притаманні поселенню риси як його властивість; ідеологічним, завдяки якому населеному пункту приписуються певні філософські, політичні, правові, моральні, релігійні чи мистецькі цінності.

Доведено, що низка ойконімів є давньоукраїнськими чи ранньостароукраїнськими за походженням, оскільки дуже давніми, почасти архаїчними, є репрезентовані ойконімотвірні моделі.

Ключові слова: Самбірщина, ойконім, антропонім, принцип номінації, ойконімотвірна модель, етимон, слов'янська автохтонна власна особова назва.

Лит. 14.

Vira KOTOVYCH,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Department Philological Disciplines and Methods of Their Teaching in Primary School Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych) virako@ukr.net

FORMATION AND DEVELOPMENT OYKONIMIYA SAMBIR DISTRICT

In the article the semantic analysis of word building oykonims modern Sambir district Lviv region was made. The names of those villages that existed on the territory of the land to the middle of the last century and officially registered in the directory of administrative-territorial division of Ukraine in 1947 was made too. It was found that the investigated territory witnessed settlement nominated by all known in onomastyka

1. Засади і проблеми етнологічних студій сучасного мовознавства

principles: anthropological which determines the attitude man to settlements; space which outlining the settlement with respect to other geographic features in a particular area; domestic defining characteristic settlement features as it's property; ideological which by locality attributed to certain philosophical, political, legal, moral, religious or artistic values.

It was proved that a number of oykonims is ancient Ukrainian or early old Ukrainian in origin since very ancient, archaic part was represented oykonimbuilding models.

Key words: Sambir district, oykonim, anthroponym, principle of nomination, oykonimbuilding model, etymon, Slavic autochthonous own personal file name.

Ref. 14.

Віра КОТОВИЧ,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін і методики їх преподавания в начальній школі Дрогобычського державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобыч) virako@ukr.net

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ОЙКОНИМИИ САМБОРЩИНЫ

В статье осуществлен семантико-словообразовательный анализ всех ойконимов современного Самборского района Львовской области, а также названий тех селений, которые бытовали в крае до середины прошлого века и официально зафиксированы в справочнике административно-территориального деления Украины 1947 года. Установлено, что на исследуемых территориях засвидетельствовано селения, номинированные по всем известными в ономастике принципами: антропологическим, который определяет отношение селения к человеку; пространственным, который определяет селение по отношению к другим географическим объектам на определенной территории; внутренним, определяющим присущие селению черты как его свойство; идеологическим, благодаря которому населенному пункту приписываются определенные философские, политические, правовые, моральные, религиозные или художественные ценности.

Доказано, что ряд ойконимов является древнеукраїнськими или раннесароукраїнськими по походженню, поскольку очень древними, отчасти архаическими, являются представленные ойконимообразовательные модели.

Ключевые слова: Самборщина, ойконим, антропоним, принцип номинации, ойконимообразовательная модель, этимон, славянское автохтонное собственное личное название.

Лит. 14.

Постановка проблеми. Здавен люди називали ріки, гори, ліси, поля, поселення, добираючи при цьому далеко не випадкові слова. Однак сьогодні чим віддаленішим є зв'язок між номінатором та номінованим ним об'єктом, тим більш затемненим видається первісний мотив номінації, а отже, тим частіше можна припуститися помилок при з'ясуванні походження тієї чи тієї власної назви. Взагалі власні назви почали вживатися в мові значно пізніше, ніж назви загальні, тому серед онімів є менше етимологічно незрозумілих слів, ніж серед апелятивів. Якщо людина іменувала якийсь географічний об'єкт (зокрема, поселення), то отримана назва спочатку була прозорою і лише згодом могла стати затемненою чи навіть цілком неясною. Причиною цього стала втрата мотивів первісної номінації об'єктів, а згодом – фонетичні та морфемно-словотвірні зміни, яких почасти зазнавала первісна назва під впливом народноетимологічних асоціацій, уподібнень до інших назв тощо [1, 43]. І етимологічно прозорі, і затемнені оніми стали предметом дослідження ономастики, галузі науки, що вивчає власні назви, їхнє функціонування у мові та суспільстві, закономірності творення, розвитку й різноманітних перетворень.

Аналіз досліджень. Наукове вивчення ойконімії Бойківського краю (а гірські землі сучасної Самбірщини вважаються бойківськими) розпочалося ще на початку минулого століття. І якщо в “Причинках до української ономастики” І.Франка [7] йдеться в основному про антропоніми регіону та їхній прямиий зв'язок з давніми дворищами, то безпосередньо аналіз багатьох назв населених пунктів здійснив Я.Рудницький 1939 р., опублікувавши у Львові свою працю “Nazwy geograficzne Wojkowszczyzny” [14]. Учений проаналізував не лише ойконіми, але й цілу низку гідронімів та оронімів краю, презентуючи таким чином не лише сучасну, але й прадавню онімну систему Бойківської землі а, отже, й окремих назв поселень Самбірського району. Не обійшла увагою ойконімів регіону і Є. Черняхівська у дисертаційному дослідженні “Топонімія Львівщини” [12], хоча, без сумніву, окремі трактування авторки щодо походження тих чи тих назв поселень сьогодні потребують детального перегляду. Справжньою науковою базою для вивчення назв населених пунктів сучасного Самбірського району служать роботи М. Худаши. У них широко проаналізовано ойконіми, утворені від слов'янських автохтонних особових власних імен-комполітів і українських комполітних прізвищ, а також ойконіми, утворені від слов'янських відкомполітних внутріусічених особових власних імен типу “indeclinabile + nomen” та від префіксальних відапелятивних українських прізвищ (у співавторстві з М. Демчук) [8], утворення від слов'янських автохтонних відком-

позитних скорочених особових власних імен [11], назви, утворені від відапелятивних антропонімів [10] а також відапелятивні ойконіми [9]. Значну частину назв населених пунктів регіону, що входили до складу давньої Перемиської землі, розглянуто в праці польського вченого В. Маркарського [13]. Питання походження низки ойконімів регіону розглянув С. Вербич, здійснюючи структурно-семантичне дослідження гідронімікону Верхнього Дністра [2]. Окремі ойконіми сучасного Самбірського району ми проаналізували у своїх попередніх публікаціях [3; 4; 5].

Мета статті – здійснити повний семантико-словотвірний аналіз усіх ойконімів Самбірського району Львівської області.

Виклад основного матеріалу. Назви поселень людина, як правило, номінувала за чотирма принципами: антропологічним, який визначає відношення поселення до людини; просторовим, який окреслює поселення стосовно інших географічних об'єктів на певній території; внутрішнім, що визначає притаманні поселенню риси як його властивість; ідеологічним, завдяки якому населеному пункту приписуються певні філософські, політичні, правові, моральні, релігійні чи мистецькі цінності, що характеризують ідеологію відповідного суспільства [6, 193-194]. Антропологічний принцип здавна був найпоширенішим, а сьогодні є найцікавішим для дослідників, бо дає змогу простежити, як у назві поселення відбито іменування окремої особи (почасти власника, засновника) або ж групи людей (жителів того поселення). Аналіз таких ойконімів нерідко повертає до життя поодинокі, а то й цілі пласти давно забутих власних особових імен різної структури – прадавні імена-композиції, відкомпозиційні утворення, відапелятивні деривати, народно-розмовні віріанти церковно-християнських імен.

При застосуванні принципу номінації поселень через відображення в його назві зв'язку з найменуванням окремої особи має місце пряма (безпосередня) участь особи у передаванні відношення "об'єкт – людина". Пряма участь особи означає, що іменоване поселення безпосередньо належить особі, ім'я (прізвище чи прізвище) якої засвідчене в основі ойконіма. Головним способом реалізації цього принципу номінації та прямої участі особи в ній є посесивність, а основними засобами вираження посесивності в українській ойконімії здавна були архаїчні суфікси **-*jь** (*-j-е, -*j-а), пізніше **-ів** (<овь>), **-инь** і найновіший – суфікс **-івк-а** (<овк-а). З цим же словотвірним значенням творилися поодинокі назви населених пунктів за допомогою інших засобів деривації: суфіксів **-(ш)ин-а**, **-их-а**, **-к-**, частково **-ець**, **-овець**, **-инец**, форми родового відмінка та деяких інших [1, 42].

В ойконімії Самбірщини нараховуємо шість словотвірних моделей, що виникли в результаті дії принципу номінації за прямою участю особи-номінатора, тобто є наслідком реалізації відношення “об’єкт – людина”.

Праслов’янський суфікс **-*їь (*-ї-є, *-ї-а)** утворював ойконіми на території теперішнього Самбірського району від слов’янських автохтонних композитних і відкомполітичних власних особових назв. Ім’я-композит лежить в основі ойконіма *Самбір*, а відкомполітичні антропоніми – в основах ойконімів *Майнич* і *Гординя*. *Самбір* – посесив на **-*їь** від власної особової назви *Самборь* [Мор., 171] з первісним значенням: “*Самборь* (двір, маєток тощо)”. Ойконім *Гординя* утворено за допомогою присвійного суфікса **-*їь-а** від власної особової назви *Гординь*. Первісне значення: “*Гординь* (осада, садиба чи ін.)”, тобто осада (садиба), що належить *Гордину*. Антропонім *Гординь* [Мор., 61] – слов’янська автохтонна відкомполітична (від якогось із імен-композитів типу *Гордеборь*, *Собегордь* [Мор. 61, 181]) власна особова назва. В ономастичних словниках зафіксовані не лише імена-композити, від яких антропонім міг утворитися, але й сам суфіксальний гіпокористик *Гординь*. Ойконім *Майнич* міг утворитися за допомогою давнього присвійного суфікса **-*їь** від власної особової назви **Майникь*. Первісне значення: “*Майнич* (двір, маєток чи ін.)”, тобто двір (маєток), що належить **Майнику*. Антропонім **Майникь* – суфіксальне утворення із суфіксом **-никь** від слов’янської автохтонної відкомполітичної власної особової назви *Май* [Туп., 295], що походить від якогось із імен-композитів типу *Маєслав* [Пач., 59].

Ойконіми з посесивними суфіксами **-ів (<овь), -ов-а, -єв-а, -инь, -ин-а** на землях сучасної Самбірщини засвідчено дванадцятьма назвами.

Ойконім *Бабина* утворено за допомогою присвійного суфікса **-ин-а** від власної особової назви *Баба* [Туп., 89]. Первісне значення: “*Бабина* (осада, садиба чи ін.)”. У свою чергу, антропонім *Баба* – слов’янська автохтонна відапелятивна або відкомполітична (від імені-композита типу *Babierad* [SSNO I, 74]) власна особова назва.

Гіпокористик *Блаж* (*Blaz* [SSNO I, 169] < *Блажславь* [Мор., 15]) лежить в основі ойконіма *Блажів*.

Відкомполітичною є власна особова назва *Черних* (*Āernych* [Sv., 148] < *Чернь* [ССМ II, 537] < *Черноборь*, *Черномирь*, *Черномужь* [Мор., 206]), що лежить в основі посесивного ойконіма *Чернихів*.

За допомогою присвійного суфікса **-ів (<овь)** від власної особової назви **Долоб* утворено ойконім *Долобів*. Відомі нам ономастикони не

фіксують такого антропоніма, як і антропоніма *Болоз (*Блоз), що послужив мотивом для творення ойконіма *Болозів*.

Слов'янська автохтонна відапелятивна власна особова назва *Сусол* [Вес., 307] стала етимомом для посесивного ойконіма *Сусолів*.

Ойконім *Тирова* (тепер *Тарава*) утворено за допомогою присвійного суфікса **-ов-а** від власної особової назви *Тир, що могла бути відапелятивного походження (від апелятива *тир* “комаха” [Гр. IV, 261]).

На землях зруйнованих *Котковичів* у XVI ст. було засновано поселення, яке паралельно з первісною отримало нову назву – *Чуків* (тепер *Чуква*). В ойконімі *Чуків* відображено власну назву засновника чи власника – *Чук.

Припускаємо, що ойконіми *Калинів* та *Малинів* – теж посесиви з суфіксом **-ів** (<**-овъ**) від власних особових назв, відповідно, *Калинь* [Мор., 97] та *Малин < *Маль* [Мор., 118; Туп., 298].

Наймолодшим з-поміж ойконімів Самбірщини, номінація якого відбулася через відображення в його назві зв'язку з найменуванням особи, є *Макарів*. Його назву мотивовано церковно-християнським іменем *Макар* [ВІЛ, 73], а можливо, уже й прізвищем, утвореним від цього імені.

Широке побутування на теренах давньої Славії імен-комполітів типу *Бълбогъ*, *Бълвогътъ*, *Бъллизаръ*, *Бълморъ*, *Бълводъ*, *Бълославъ* [Мор., 32], відкомполітних чи відапелятивних утворень *Бъла* [Мор., 32], *Бълъ* [Мор., 32; Туп., 137], здавалось би, не допускає сумнівів у тому, що ойконім *Білина* (тепер *Велика Білина*) мотивовано антропонімом *Бъла*. Гадаємо, що в опорному компоненті первісної назви поселення дійсно відображено власну особову назву засновниці чи власниці *Бъла* й утворено ойконім за допомогою присвійного суфікса **-ин-а**. Однак не виключено, що назва поселення могла походити від мікротопоніма *Білина*, мотивованого апелятивом *білина* “блізна” [Гр. I, 65]; “білий ґрунт, утворений через надмір білих вод під час розливу ріки”.

Значення приналежності поселення особі передає також порівняно новий формант **-івк-а** (<**-овк-а**). На Самбірщині ойконімів з таким суфіксом два – *Кленівка* і *Голодівка* з антропонімами, відповідно, *Клен* [Чуч., 266] та *Голод* [Демч., 116] в основах.

Посесивність ойконімів може виражати й формант **-овець**, тож цілком імовірно, що назва поселення *Круковець* – поселив на **-овець** від слов'янської автохтонної відапелятивної власної особової назви *Крукъ* [Демч., 125].

Відантропонімним посесивним ойконімом, утвореним за допомогою суфікса **-(ш)ин-а** на теренах сучасної Самбірщини є *Клімівщина*, а посесивним ойконімом з компонентом **-піль** (**-поль**) – *Владипіль*.

Відношення “об’єкт – група людей” означають, що в назві поселення відбито назву групи людей, отриману ними за іменем їхнього патрона, засновника роду, родини, за особливими ознаками місцевості заселення, за назвою того населеного пункту, з якого вони переселилися тощо. Для творення патронімних, родинних, локально-етнічних (власне етнічних), службових (професійних) назв окремих груп людей використовувалися суфікси **-ич-і**, **-івц-і**, **-инц-і**, **-ан-и**, **-и/-і**. Спочатку так іменувалася громада, а згодом ці назви ставали назвами поселень, де така громада замешкала. Утворені таким шляхом ойконіми дослідники називають відпатронімними, відродинними, відлокально-етнічними чи відетнічними.

На відпатронімне походження ойконіма вказують, передусім, суфікси **-ич-і** та **-івц-і**, **-инц-і**. Перший із цих афіксів є архаїчним загальнослов’янським, адва інші теж є архаїчними, однак утворені за їх допомогою деривати Д. Бучко з великим ступенем достовірності кваліфікує як давньоукраїнські ойконімні моделі, оскільки саме в Україні вони запрозентовані найчисельніше і, починаючи з XIV ст., формують найбільший ареал [1, 42]. На теренах сучасної Самбірщини відпатронімних ойконімів на **-івці**, **-инці** немає, однак засвідчено аж 31 ойконім на **-ичі**.

Початки виникнення ойконімів на **-ичі** дослідники відносять до праслов’янського періоду, а територію поширення цих назв кваліфікують як одну з найдавніше заселених. Найдавнішими ойконімами на **-ичі** є ті, етимонами для яких стали патроніми, утворені від слов’янських автохтонних відкомполітичних власних особових назв. Це, по-перше, *Вяцковичі* та *Радилловичі*, перейменовані функціонерами радянської доби з метою уникнення “польських впливів” на *Вербівку* та *Ралівку*. Насправді ж ні польськими антропонімами, ні польськими апелятивами ці давньоукраїнські за походженням ойконіми мотивовані не були. У первісній назві поселення *Вяцковичі* (*В’яцковичі*) відображено патронімну назву на **-ичі** *Вяцковичі*, що походить від власної особової назви *Вяцко*. Антропонім *Вяцко* зафіксований багатьма слов’янськими (а не тільки польськими) ономастиконами і є похідним суфіксальним дериватом від вихідного *Вяць* (*Вієс* [SSNO VI, 74]), гіпокористичного утворення, яке виникло шляхом усічення слов’янських автохтонних власних особових назв з препозитивним компонентом *Вяце-* типу *Вяцеславъ* [Мор., 55] або *Въце-* типу *Въземиль*, *Въцеславъ* [Мор., 54].

У первісному варіанті ойконіма *Радилловичі* відображено патронімну назву на **-овичі** *Радилловичі*, похідну від власної особової назви *Радило*. Антропонім *Радило* [Мор., 162] – похідне суфіксальне утворення

з суфіксом-ил-о від вихідного *Радъ* [Мор., 154], відкомполітного деривата, що виник шляхом усічення слів'янських автохтонних власних особових імен-комполітивів з преполітивним або постполітивним компонентом **Рад[и, о]-, -радъ** типу *Радивой, Радиградъ, Радимиль, Радимиръ, Радобудъ* [Мор., 162], *Bohurad, Domarad* [Sv., 83] тощо. Пізніша назва *Радловичі*, що починає фіксуватися в документах XVIII ст., виникла, очевидно, під впливом полонізму *radlo*, а це спричинило перейменування ойконіма на *Ралівку* (*radlo* > *пало* “знаряддя для оранки землі” [СУМ VIII, 446]).

Відпатронічним ойконімом в основі з патронімом, мотивованим слів'янською автохтонною відкомполітною власною особовою назвою є назва поселення *Бірчичі* чи *Борчичі* (тепер *Бірчиці*). Гадаємо, що первісним варіантом назви поселення був документально засвідчений в історичних джерелах *Борчичі*. Зіставлення цього ойконіма з апелятивом *бѣр / бѣр* “сосновий або інший шпильковий ліс з переважанням сосни” [СУМ I, 188] народноетимологічним способом спричинило змінио – оу – у – і в корені етимона.

Про те, що на Бойківщині побутувала власна особова комполітна назва з компонентом *Вѣст[и]-, -вѣсть* типу зафіксованих у чеських ономастиконах *Věstislava* [Sv., 91], *Dobrověst* [Sv., 68], свідчать і українські похідні суфіксальні гіпокористики *Вѣстава, Вѣстикъ, Вѣстина, Вѣстекъ* [Мор., 54], і давній ойконім *Вістовичі*.

У назві поселення *Воютичі* відображено патронімну назву на **-ичі** *Воютичі*, утворену від особової назви *Воюта < *Вой* (*Voj* [Slow., 157]) < *Воигостъ, Воимиръ, Воиславъ* [Мор., 45], *Боживой, Боривой, Будивой* [Мор., 18, 22, 18].

Відкомполітним утворенням є антропонім *Местко* (*Miestko* [SSNO III, 475]), що став базовим для відпатронітного ойконіма *Містковичі*, а у назві поселення *Стрільковичі* відображено патронімну назву *Стрѣлковичі*, похідну від власної особової назви *Стрѣлко* < **Стрезилють, *Стрежилють*.

Відкомполітні або відапелятивні власні особові назви засвідчені в патронімах, що стали базовими для ойконімів *Бісковичі, Ковиничі, Садковичі, Чайковичі, П'яновичі*, а однозначно відапелятивні – в ойконімах *Колбаєвичі, Котковичі* (тепер *Чуква*), *Купновичі, Хлопчичі, Шептичі*.

Нерідко морфемно-словотвірні зміни, яких зазнавали ойконіми протягом тривалого періоду свого побутування, або якісь інші чинники стали причиною того, що сьогодні важко або й неможливо точно визначити, яка власна особова назва – відапелятивна, від комполітна, чи церковно-християнська була базовою для патроніма-ети-

мона, як при аналізі ойконімів *Лановичі, Орховичі, Розділовичі* (тепер *Роздільне*).

Лише одним неслов'янським антропонімом мотивовано відпатронімний ойконім Самбірщини. Йдеться про колишню назву поселення *Райтаровичі*, що сьогодні офіційно перейменована на *Верхівці*. У первісній назві поселення відображено патронім на **-овичі** *Райте(а)ровичі*, утворений від власної особової назви **Райте(а)р*. Антропонім **Райте(а)р* – відапелятивне утворення від німецького апелятива *Reiter* “вершник”, хоча сам ойконім оформлено за давньою слов'янською словотвірною моделлю.

Окремі відпатронімні ойконіми Самбірщини мотивовано патронімними назвами, утвореними від церковно-християнських імен: *Ваньковичі, Ваньовичі, Максимовичі, Михайлевичі, Никловичі*. Крім того, детальний аналіз доводить, що церковно-християнські імена стали твірними для патронімів, засвідчених в сучасних ойконімах *Корналовичі, Корничі та Кульчиці*.

Частина ойконімів сучасного Самбірського району Львівської області була номінована через відображення в їхніх назвах іменування групи людей (жителів поселення) за власною особовою назвою засновника родини, за службовою (професійною) чи локально-етнічною (етнічною) назвою.

За нашими підрахунками, на Самбірщині 19 відродинних та відлокально-етнічних ойконімів (деякі назви поселень сьогодні перейменовано), хоча зазначимо, що не всі дослідники вважають їх такими, до того ж не завжди можемо з вірогідністю сказати, який антропонім (відкомпонитна чи відапелятивна власна особова назва, відапелятивна прізвищева назва чи назва осіб за професією, родом занять тощо) послужив етимологом для конкретного ойконіма.

Назви поселень на **-и/-і** кваліфікуємо як відродинні, так як засновниками цих поселень були окремі родини (сім'ї) і їхні іменування за іменами (прізвисками, прізвищами) родоначальників згодом ставали назвами поселень, заснованих цими родинами. Відродинними вважаємо також ойконіми, утворені від професійних чи службових назв першопоселенців, бо сьогодні важко або й неможливо точно встановити, чи власна особова назва засновника родини чи його професійне (службове) становище стало іменуванням усієї родини, а згодом і замешканого цією родиною поселення. Те ж стосується і етнічних назв, бо переважно не за етнічними, а за відетнічними власними особовими назвами іменувалися колишні родини (сім'ї), а далі, відповідно, і поселення, де ці родини жили. Окремі ойконіми на **-и/-і**, а також більшість назв населе-

них пунктів на **-ани (-яни)** кваліфікуємо як відлокально-етнічні, бо їхніми етимонами часто були апелятиви на позначення груп людей за характерною ознакою місця поселення чи зв'язку з колишнім поселенням.

Відродинним ойконімом на **-і** на теренах Самбірщини є *Баранчичі* (тепер *Баранівці*). У первісній назві поселення відображено родинну назву *Баранчичі* “родина *Баранчича*”, що є похідною від власної особової назви *Баранчич*. Антропонім *Баранчич* – патронім на **-ич** від *Баранко* < *Баран* [Демч., 123] – слов'янської автохтонної відапелятивної власної особової назви.

У первісній назві поселення *Білаки*, тепер *Білоки* відображено родинну назву *Білаки* “родина *Білака*”, що є похідною від власної особової назви *Білак* < *Біль* [Мор., 32; Туп., 137] < *Бълбогъ*, *Бълвѣтъ*, *Бъллизаръ*, *Бълморъ*, *Бълославъ* [Мор., 32].

У назвах поселень *Викоти*, *Вощенці*, *Кальнофости* (тепер *Канафости*), *Конюшки*, *Кружики*, *Пиняни*, *Присташі*, *Тулуки* (тепер *Поляна*) відображено родинні назви, відповідно, *Викоти* “родина *Викота”, *Вощенці* (*Вощаниці*) “родина *Вощенця (*Вощаниця)”, *Кальнофости* “родина *Кальнофоста”, *Конюшки* “родина *Конюшка”, *Кружики* “родина *Кружика* [Бір., 219]”, *Пиняни* “родина *Пиняна”, *Присташі* “родина *Присташа* [Чуч., 468]”, *Тулуки* “родина *Тулука” .

Відродинною назвою, або ж ойконімом, утвореним від професійної назви, є *Мельники* (тепер *Млин*). У первісній назві поселення відображено родинну назву *Мельники* “родина *Мельника*”, або службова (професійна) назва *мельники* “працівники млина”.

У первісній назві поселення *Татари* (тепер *Залужани*) відображено родинну назву *Татари* “родина *Татара*”, що є похідною від слов'янської автохтонної відапелятивної власної особової назви *Татар* [Бір., 410]. Вірогідність того, що в основі ойконіма лежить не родинна назва, а етнонім *татари* “назва різних тюркських, монгольських та ін. племен” [СУМ X, 42] спричинила 1946 р. перейменування поселення.

Так само припущення, що в основі колишнього ойконіма *Угорці* лежить не родинна назва, а етнонім *угорці*, привело до перейменування поселення *Угорці* на *Нагірне*. Насправді ойконім утворено від родинної назви *Угорці* “родина *Угорця”, що походить від власної особової назви *Угорець, пор. *Угрин* [Демч., 103], або й відкатоїконіма *угорці* “вихідці, переселенці з *Угрев*”.

Опосередковано відношення “об'єкт – людина” виражають також давні відлокально-етнічні назви поселень на **-ани(-яни)**. На Самбірщині такими ойконімами є *Берестяни* та *Дубляни*.

У назві поселення *Берестяни* відображено локально-етнічну назву *берестяни* “жителі, які мешкають у берестовому лісі” (*береста* “ліс, у якому переважає береза” [Шульг., 12]) або ж катойконім *берестяни* “вихідці, переселенці з *Берестя*” (ойконім *Берестя* зафіксовано в Рівненській, Тернопільській, Чернівецькій областях). В ойконімі *Дубляни* – локально-етнічну назву *дубляни* “поселенці в дубовому лісі”.

Відлокально-етнічні назви на **-и/-і підгайчики, погірці, подільці** стали етимонами для ойконімів *Підгайчики, Погірці, Подільці*.

Немало назв поселень Самбірського району утворено в результаті трансонімізації. Трансонімізація – це перехід оніма одного розряду в інший. Отже, творення ойконімів таким шляхом – це перенесення назв примітних на певній території об’єктів на виниклі тут або поруч з ними поселення без будь-яких структурних змін у цих назвах. Ідеться передусім про населені пункти, номіновані за назвою річки, потоку, іншого гідрооб’єкта, біля якого засновувалися. На Самбірщині відгідронімними є ойконіми *Бережниця, Вільшаник, Красниця, Лопушина, Лукавиця, Сприня, Черхава*.

Значно більшою є група ойконімів, утворена в результаті перенесення на них назв мікрооб’єктів. Така номінація здійснювалася за схемою “апелятив – мікروتопонім – ойконім”. Це ойконіми *Береги, Озимина* (тепер *Велика Озимина*), *Гостинниця, Городище, Звір, Копань, Лан, Лука, Острів, Рудки, Хлівиська, Хвороща* (тепер *Велика Хвороща*).

Назву лісового масиву з конкретною породою дерев засвідчено в ойконімі *Дібрівка* (*Дубрівка, Дубровка*).

Назви окремих споруд, будівель (у тому числі будівель сакрального характеру), територій, де ці будівлі знаходяться, відбито в ойконімах *Греблі, Монастирець, Станція*.

Своєрідним способом реалізації просторового принципу номінації населених пунктів уважаємо творення ойконімів у формі демінутивів від відомих у певному регіоні назв поселень. Це *Білінка* (тепер *Мала Біліна*) та *Спринька* (тепер *Мала Спринька*).

Нові поселення, що виникали біля давно заснованих, часто отримували складені назви: *Мала Озимина, Мала Хвороща, Новий Калинів, Новий Острів, Малі Баранчичі, Нові Баранчичі*.

Побутує на Самбірщині кілька поселень, творення назв яких відбувалося шляхом перенесення на них найменування певної території, що позначає місце її знаходження. Ці назви виражаються в основному конфіксальними, рідше афіксальними лексемами і ще рідше – приєдниковими конструкціями: *Загір’я, Заколія, Зарайське, Заріччя* (три назви), *Коломостя, На горбах*.

Порівняно небагато назв населених пунктів Самбірщини виникло внаслідок номінації поселень через відображення в їхніх назвах індивідуальних особливостей самого населеного пункту.

Один із способів реалізації цього принципу називання поселень виражається ойконімами, що прямо вказують на тип поселення. Це насамперед населені пункти з компонентом *Воля, Слобода*.

На Самбірщині побутує п'ять таких поселень з компонентом *воля*: *Волиця, Воля-Баранецька, Воля-Блажівська, Волянка, Волька*, давніше *Воля Вяцковицька* (тепер *Мала Вербка*) та два поселення з компонентом *слобода*: в середині минулого століття це були два хутори біля села *Вільшаник*, які в часи укрупнення поселень об'єднали з *Вільшаником*, а, отже, в подальших документах адміністративно-територіального поділу уже не фіксувалися.

Однією з ознак XVIII ст. є переселення на Бойківські землі австрійських колоністів, які засновували тут нові поселення – колонії, що користувалися державними пільгами, головна з яких – звільнення від військової повинності. Деякі з нових поселень отримували німецькі назви, в інших – відбито пряму вказівку на тип поселення – іменувалися вони безпосередньо *Колоніями* (апелятив *колонія* “поселення переселенців з іншої країни, області” [СУМ IV, 231]). Одне село *Колонія* й зараз функціонує на теренах Самбірщини, а інша *Колонія*, тепер *Глибоч* була чи то перейменована, чи, імовірно, повернула собі давнішу, “доколоніську” назву – *Глибоч*, утворену від мікротопоніма *Глибоч*, що походить від апелятива *глибоч* “глибина” [Гр. I, 318], або ж мотивовану гідронімом, назвою потоку *Глибочий* [СГУ, 136].

Вказівку на тип поселення відбито в ойконімах *Нойдорф* (тепер *Задністря*), *Новосілки* чи *Новосельці* (тепер *Новосілки-Гостинні*).

Ще одна група назв поселень – ойконіми у формі субстантивованих прикметників, що первісно були атрибутами у складених ойконімах. Вони вказують на характерну ознаку місцевості, на якій населений пункт було засновано. На теренах Самбірщини таких ойконімів чотири: *Глинне, Рогізно(а), Рудне(а), Сіде*.

Висновки. Ми розглянули всі ойконіми сучасного Самбірського району Львівської області, а також назви тих поселень, які побутували на теренах краю до середини минулого століття і офіційно зафіксовані в довіднику адміністративно-територіального поділу України 1947 року. Проведений аналіз дав змогу зробити такі висновки:

– номінація 20 ойконімів Самбірщини (16% від усіх ойконімів району) була здійснена за принципом безпосередньої участі особи у відтворенні відношення “об’єкт – людина” (шість словотвірних моделей);

– номінація 46 ойконімів Самбірщини (34% від усіх ойконімів району) була здійснена за принципомнепрямої (опосередкованої) участі особи у вираженні відношення “об’єкт – група людей” (три словотвірні моделі);

– номінація 41 ойконіма Самбірщини (33% від усіх ойконімів району) була здійснена внаслідок перенесення назв примітних на певній території об’єктів на виниклі тут або поруч з ними поселення;

– номінація 16 населених пунктів Самбірщини (13% від усіх ойконімів району) була здійснена через відображення в їхніх назвах індивідуальних особливостей самого населеного пункту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бучко Д. Основні принципи і способи номінації поселень у Галицькій землі (за даними реєстру поселень 1670 р.) / Д. Г. Бучко // Українська мова. – 2009. – № 4. – С. 42-51.

2. Вербич С. О. Гідронімія басейну Верхнього Дністра : Етимологічний словник-довідник / С. О. Вербич. – К. : Універ. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2007. – 120 с.

3. Котович В. Ойконіми Бойківщини : лінгвістика і краєзнавство / В. В. Котович // Проблеми гуманітарних наук : Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка : збірник наукових праць. – Вип. 24. – 2011. – С 116-126.

4. Котович В. Ойконіми Самбірщини: відродінні, відлокально-етнічні назви / Віра Котович // Молодь і ринок. – 2013. – № 4. – С. 58–63.

5. Котович В. Ойконіми Самбірщини : фонетичні та морфемно-словотвірні зміни / В. В. Котович// Наукові записки ТДПУ. Серія : Мовознавство. – Тернопіль : ТНПУ, 2012. : збірник наукових праць. – Вип. 2 (21) 2011 – 1 (22) 2012. – С. 128–136.

6. Лучик В. В. Позамовні чинники й категорії ойконімної номінації / Студії з ономастики й етимології. – К., 2007. – С. 193–202.

7. Франко І.Я. Причинки до української ономастики / Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наукова думка, 1982. – Т. 36. – С. 391–427.

8. Худаш М. Л., Демчук М. О. Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімії утворення) / М. Л. Худаш, М. О. Демчук. – К. : Наукова думка, 1991. – 268 с.

9. Худаш М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (відапелятивні утворення) / М. Л. Худаш. – Львів : Інст. народознавства НАН України, 2006. – 451 с.

10. Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапелятивних антропонімів) / М. Л. Худаш. – Львів : Інст. народознавства НАН України, 2004. – 536 с.

11. Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від слов’яських автохтонних відкомполітичних скорочених особових власних імен) / М. Л. Худаш. – К. : Наукова думка, 1995. – 362 с.

12. Черняхівська Є. М. Топонімія Львівщини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10. 02. 01 “Українська мова” / Є. М. Черняхівська. – Львів, 1966. – 20 с.
13. Makarski W. Nazwy miejscowości dawnej ziemi Przemyskiej / W. Makarski. – Lublin : Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1999. – 429 s.
14. Rudnyckij J. Nazwy geograficzne Wojkowszczyzny / J. Rudnyckij. // Rozprawy z onomastyki słowiańskiej. – Lwow, 1939. – Т. 1.

Джерела

- Бір. – Бірыла М. В. Беларуская антрапанімія : Прозвицы, утвороныя ад апелятыўнай лексікі / М. В. Бірыла. – Мінск : Навука і тэхніка, 1962. – 506 с.
- Вес. – Веселовский С. Б. Ономастикон: Древнерусские имена, прозвища и фамилии / С. Б. Веселовский. – М.: Наука, 1974. – 384 с.
- ВЛІ – Скрипник Л. Г. Власні імена людей / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К. : Наукова думка, 1996. – 335 с.
- Гр. – Грінченко Б. Словарь української мови / Зібр. ред. журн. “Киевская старина”. Надр. з вид. 1907-1909 рр., фотоспособом : у 4 т. – К. : Наукова думка, 1996.
- Демч. – Демчук М. О. Слов’янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV-XVIII ст. / М. О. Демчук. – К. : Наукова думка, 1988. – 172 с.
- Мор. – Морошкин М. Я. Славянский именослов, или собрание славянских личных имен в алфавитном порядке / М. Я. Морошкин. – СПб., 1867. – 108 + 213 с.
- Пач. – Пачичь И. Именословъ или речникъ личны имена разны народа славенски / И. Пачичь. – Будим : Миловуць, 1828.
- СГУ – Словник гідронімів України / [Ред. колегія: А. П. Непокупний, О. С. Стрижак, К. К. Цілуйко] – К. : Наукова думка, 1979. – 781 с.
- ССМ – Словник староукраїнської мови XIV-XV ст. : у 2 т. – К.: Наукова думка, 1977-1978.
- СУМ – Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1970-1980.
- Туп. – Тупиков Н. М. Словарь древнерусских личных собственных имен / Н. М. Тупиков // Записки отделения русской и славянской археологии русского археологического общества. – СПб., 1903. – Т. 6. – С. 58–913.
- Чуч. – Чучка П. Прізвиська закарпатських українців : Історико-етимологічний словник / Павло Чучка. – Львів : Світ, 2005. – 707+XLVIII с.
- Шульг. – Шульгач В. П. Ойконімія Волині : Етимологічний словник-довідник / В. П. Шульгач. – К. : “Кий”, 2001. – 189 с.
- Ślow. – Słownik imion / Opracowały W. Janowowa, A. Skarbek, J. Zbijowska – Wrocław; Warszawa etc. : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1975. – 317 s.
- SSNO – Słownik staropolskich nazw osobowych / Pod red. i z wstępem W. Taszyckiego. – Wrocław etc. : PAN, 1965-1985. – Т. 1-6.
- Sv. – Svoboda J. Staročeská osobní jména a naše příjmení / J. Svoboda. – Praha : Nakladatelství ČSAN, 1964. – 319 s.

REFERENCES

1. Buchko D. Osnovni pryntsyipy i sposoby nominatsii poselenu Halytskiy zemli (za danymy reiestru poselen 1670 r.) / D. H. Buchko // *Ukrainska mova*. – 2009. – № 4. – S. 42–51.
2. Verbych S. O. Hidronimiia baseynu Verkhnoho Dnistra : Etymolohichnyi slovnyk-dovidnyk / S. O. Verbych. – K. : Univer. vyd-vo PULSARY, 2007. – 120 s.
3. Kotovych V. Oikonimy Boikivshchyny : lnhvistyka I kraieznavstvo / V. V. Kotovych // *Problemy humanitarnykh nauk : Naukovi zapysky Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka : zbirnyk naukovykh prats*. – Vyp. 24. – 2011. – S. 116–126.
4. Kotovych V. Oikonimy Sambirshchyny: vidrodynni, vidlokalno-etnichni nazvy / Vira Kotovych // *Molod i rynek*. – 2013. – № 4. – S. 58–63.
5. Kotovych V. Oikonimy Sambirshchyny: fonetychni ta morfemno-slovotvirni zminy / V. V. Kotovych // *Naukovi zapysky TDPU. Seria : Movoznavstvo*. – Ternopil : TNPU, 2012. : zbirnyk naukovykh prats. – Vyp. 2 (21) 2011 – 1 (22) 2012. – S. 128–136.
6. Luchyk V. V. Pozamovni chynnyky y katehorii oikonimnoi nominatsii / *Studii z onomastyky y etymolohii*. – K., 2007. – S. 193–202.
7. Franko I. Ya. Prychynky do ukrainckoi onomastyky / Ivan Franko. *Zibrannia tvoriv : u 50 t.* – K.: Naukova dumka, 1982. – T. 36. – S. 391–427.
8. Khudash M. L., Demchuk M. O. Pokhodzhennia ukrainskykh karpatskykh i prykarpatykykh nazv naselenykh punktiv (vidantroponimni utvorennia) / M. L. Khudash, M. O. Demchuk. – K. : Naukova dumka, 1991. – 268 s.
9. Khudash M. Ukrainski karpatski i prykarpatyky nazvy naselenykh punktiv (vidapeliatyvni utvorennia) / M. L. Khudash. – Lviv : Inst. narodoznavstva NAN Ukrainy, 2006. – 451 s.
10. Khudash M. L. Ukrainski karpatski i prykarpatyky nazvy naselenykh punktiv (utvorennia vid vidapeliatyvnykh antroponimiv) / M. L. Khudash. – Lviv : Inst. narodoznavstva NAN Ukrainy, 2004. – 536 s.
11. Khudash M. L. Ukrainski karpatski i prykarpatyky nazvy naselenykh punktiv (utvorennia vid sloviaskykh avtokhtonnykh vidkompozytnykh skorochenykh osobovykh vlasnykh imen) / M. L. Khudash. – K.: Naukova dumka, 1995. – 362 s.
12. Cherniakhivska Ye. M. Toponimiia Lvivshchyny : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10. 02. 01 “Ukrainska mova” / Ye. M. Cherniakhivska. – Lviv, 1966. – 20 s.
13. Makarski V. Nazwy miejscowości dawnej ziemi Przemyskiej / V. Makarski. – Lublin : Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1999. – 429 s.
14. Rudnyckyj Ja. Nazwy geograficzne Bojkowszczyzny / Ja. Rudnyckyj. // *Rozprawy z onomastyki lowianskiej*. – Lwow, 1939. – T.1.

Sources

- Bir. – Biryła M. V. Belaruskaiia antrapanimiia : Prozvyshchy, utvaronyia ad apeliatyvnai leksiki / M. V. Biryła. – Minsk : Navuka i tekhnika, 1962. – 506 s.
- Ves. – Veselovskiy S. B. Onomastykon : Drevnerusskiiie imena, prozvischa i famylii / S. B. Veselovskiy. – M.: Nauka, 1974. – 384 s.

VII – Skrypnyk L. H. Vlasni imena liudei / L. H. Skrypnyk, N. P. Dziatkivska. – K. : Naukova dumka, 1996 – 335 s.

Hr. – Hrinchenko B. Slovar ukrainskoi movy / Zibr. red. zhurn. “Kyevskaia staryna”. Nadr. z vyd. 1907-1909 rr., fotosposobom : u 4 t.. – K. : Naukova dumka, 1996.

Demch. – Demchuk M. O. Slovianski avtokhtonni osobovi vlasni imena v pobuti ukrainsiv XIV-XVIII st. / M. O. Demchuk. – K. : Naukova dumka, 1988. – 172 s.

Mor. – Moroshkin M. Ya. Slavianskyi imenoslov, ili sobraniie slavianskikh lichnykh imen v alfavitnom poriadke / M. Ya. Moroshkin. – SPb., 1867. – 108 + 213 s.

Pach. – Pachych I. Imenoslov ili rechnik lichny imena razny naroda slavenski / I. Pachich. – Budym : Milovuk, 1828.

SHU – Slovnyk hidronimiv Ukrainy / [Red. kolehiia: A. P. Nepokupnyi, O. S. Stryzhak, K. K. Tsiluiko] – K. : Naukova dumka, 1979. – 781 s.

SSM – Slovnyk staroukrainskoi movy XIV-XV st. : u 2 t.. – K. : Naukova dumka, 1977- 1978.

SUM – Slovnyk ukrainskoi movy : v 11 t. – K.: Naukova dumka, 1970-1980.

Tup. – Tupikov N. M. Slovar drevnerusskikh lichnykh sobstvennykh imen / N. M. Tupikov // Zapiski otdeleniia russkoi i slavianskoi arkheolohii russkogo arkheolohycheskogo obshchestva. – SPb., 1903. – T. 6. – S. 58-913.

Chuch. – Chuchka P. Prizvyshcha zakarpatskykh ukrainsiv : Istoryko-etymolohichni slovnyk / Pavlo Chuchka. – Lviv : Svit, 2005. – 707+ XLVIII s.

Shulh. – Shulhach V. P. Oikonimiiia Volyni : Etymolohichni slovnyk-dovidnyk / V. P. Shulhach. – K. : “Kyiv”, 2001. – 189 s.

Slov. – Slovník imion / Opracovaly V. Janovova, A. Skarbek, J. Zbijovska – Vroclav; Varsava etc. : Zaklad Narodovy im. Ossolinskich, 1975. – 317 s.

SSNO – Słownik staropolskich nazw osobowych // Pod red. i ze wstepem V. Taszyckiego. – Vroclav etc. : PAN, 1965-1985. – T. 1-6.

Sv. – Svoboda Ja. Staroceska osobni jmena a nase prijmeni / Ja. Svoboda. – Praha : Nakladatelstvi CSAN, 1964. – 319 s.